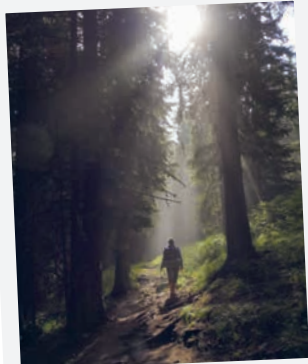

HANDBOEK VOOR DE SOLOREIZIGER

Praktische tips en inspiratie voor een veilige, leuke en onbevreesde reis

INHOUD

BESLUITEN TE GAAN

Waarom solo?	6
Wat houdt je tegen?	8
Tien lessen die je als solo-reiziger over jezelf leert	12

VOOR VERTREK

Je reis plannen	16
De soloreisquiz	20
Geld en budget	24
Tien manieren om geld te besparen	30
Je reis boeken	32
Tien handige boekings tips	34
Bagage en inpakken	36
Gezondheid	42
De laatste dingen regelen	46

OP REIS

Aankomst op je bestemming	50
Geldzaken	52
Accommodatie	57
Eten en drinken	60
Tien handige reistips die elke soloreiziger moet weten	64
Ontmoetingen	66
Werken	69
Je reis vastleggen	72
Contact houden	78
Elf tips tegen eenzaamheid	80
Fit en gezond	82
Veiligheid	86
Verantwoord soloreizen	92
Je terugreis plannen	96

INSPIRATIE: TIEN FANTASTISCHE TRIPS VOOR SOLOREIZIGERS

Het beste voor avontuur:	
Zuid-Amerika	101
Het beste culinair:	
Vietnam	104
Het beste voor zelfreflectie:	
Ubud, Bali	109
Het beste om uit te gaan:	
Berlijn, Duitsland	112
Het beste voor een groepsreis:	
Oost-Afrika	117
Het beste voor een stop-over:	
Singapore	120
Het beste voor cultuur:	
Rome	125
Het beste voor een stedentrip:	
Portland, Oregon, VS	129
Het beste voor een tropisch eiland:	
Caye Caulker, Belize	132
Het beste voor een roadtrip:	
Oostkust van Australië	137

© GALINA ANDRUSHKO / SHUTTERSTOCK

Budget- classificatie

\$ = BUDGET
\$\$ = MIDDENKLASSE
\$\$\$ = LUXE

LHBT-vriendelijk- heids-indicator

LONELY PLANET-SCHRIJVERS HEBBEN BESTEMMINGEN VAN ÉÉN TOT VIJF BEOORDEELD OP BASIS VAN HUN VRIENDELIJKHEID TEN OPZICHTE VAN STELLEN VAN HETZELFDE GESLACHT. ÉÉN TOONT DE MINST LHBT-VRIENDELIJKE BESTEMMINGEN EN VIJF DE MEEST GASTVRIJKE.

INSPIRATIE: SOLOREISVERHALEN

Solareisverhalen	140
Bronnen	154

GELD EN BUDGET

Het implementeren van een budgetstrategie en het bewaken van je geld voor gebruik onderweg is van cruciaal belang bij het plannen van een reis die je financiële toekomst niet te veel onder druk zal zetten. Hier is alles wat je moet weten.

HOEVEEL GELD HEB JE ECHT NODIG?

Wanneer je je bestemming hebt bepaald, kun je online onderzoek doen om een idee te krijgen hoeveel geld je ter plaatse kwijt bent. Reisblogs zijn een goed vertrekpunt – Gilles Barbier (grandescapades.net) publiceert een kostenbewust overzicht van meer dan veertig landen en regio's die hij heeft bezocht, terwijl Nick en Dariece Swift (goatsontheroad.com) voordelige tips geven voor reizende stellen en singles in Zuidoost-Aziatische landen.

WAAR GA JE SLAPEN?

Wanneer je met een klein budget reist, is besparen door elke nacht op een slaapzaal te overnachten misschien niet realistisch. Als je een lichte slaper bent, heb je wellicht wat extra geld nodig voor een eigen kamer zo nu en dan.

WAAR GA JE ETEN?

Bedenk dat een hele reis op streetfood en lokale standaardgerechten misschien iets te veel van het goede is – na een tijd kun je geen gebakken rijst meer zien. Vergeet niet dat in sommige landen in restaurants een aanzienlijke belasting moet worden betaald, zoals het 'plus plus'-systeem in Singapore.

EN DE DRANKJES?

Vergeet de prijs van de drankjes niet. Of je nu koffie of bier drinkt, in sommige landen kost een drankje evenveel als een maaltijd – of meer.

ZIJN ER AANVULLENDE KOSTEN?

Het is belangrijk om een goed idee te hebben van het soort activiteiten tijdens je reis, en de kosten daarvan. Zijn er tijdens een reis met een kleine groep optionele excursies tegen aanvullende kosten? Hoeveel kost een duik als je gaat scubaduiken? Een duik in Indonesië kost slechts € 35, voor hetzelfde in Australië betaal je driemaal zo veel.

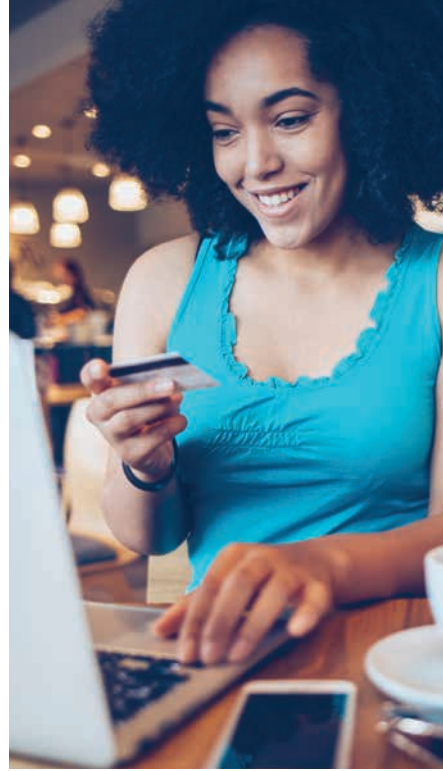
WERKEN TIJDENS HET REIZEN?

Wat online werk, of ergens stoppen om je vaardigheden aan te bieden in ruil voor reisgeld, kan geld besparen, maar is niet voor iedereen weggelegd. Bedenk hoeveel tijd je tijdens je reis over hebt en of het bedrag dat je verdient opweegt tegen de tijd die je eraan besteedt. Zie blz. 69 voor tips over werken onderweg.

JE REIS BOEKEN

Je hebt je research gedaan en bent klaar om dat ticket te boeken! Voordat je 'skyscanner.com' op je webbrowser intikt of je reisagent bezoekt, moet je bedenken hoeveel van je reis je eigenlijk vooraf moet regelen. Misschien kun je geld besparen door je reis op een bepaalde manier te boeken of op een bepaald tijdstip.

HOEVEEL VAN DE REIS MOET JE BOEKEN?

Wanneer je een korte reis gaat maken, is het handig om je retourvlucht, accommodatie en enkele activiteiten van tevoren te boeken, zodat je niets mist of bij aankomst in een wachtrij moet staan. Maar wees voorzichtig, reserveer niet te veel – houd rekening met een spontane streetfoodsnaak of een coole lokale bar met een groep reizigers uit je hostel.

Wanneer je flexibel met je retourdatum bent, kun je een enkele-reisvlucht overwegen of ten minste een retourvlucht met de flexibiliteit om de retourdatum of -route te veranderen. Het boeken van ten minste één nacht accommodatie in een buurt waar je een paar dagen naartoe gaat, beperkt de stress van het zoeken bij aankomst. Het boeken van twee of drie nachten vermijdt de extra druk van het op de eerste dag zoeken naar nieuwe accommodatie als de jouwe de volgende nacht is volgeboekt.

© PREEFTI / GETTY IMAGES

HOE MOET JE DE REIS BOEKEN?

Met honderden bookingsites binnen handbereik lijken reisagenten eigenlijk overbodig. Maar schrijf ze nog niet af. Reisagenten hebben toegang tot speciale deals en software, en kunnen dus goedkopere vluchten en accommodatie vinden, met toegevoegde bonussen als gratis maaltijden en een late check-out. Andere pluspunten van boeken via een reisagent zijn deskundig advies, one-stop-shop comfort en iemand om te bellen als er tijdens je vakantie iets onverwachts gebeurt. Dat gezegd hebbende, kan doe-het-zelf-boeken soms goedkoper zijn. Het geeft je vaak de gelegenheid om een veel breder reisaanbod van andere reisorganisaties te vergelijken. Ga op zoek naar de beste deal.

© JAG IMAGES / GETTY IMAGES

WANNEER MOET JE BOEKEN?

Vaak wordt gedacht dat de reis goedkoper wordt naarmate je eerder boekt. Maar dit is niet altijd het geval. De meeste computers van luchtvaartmaatschappijen geven een speciale deal pas zes weken van tevoren. Dat 45-dagenmoment is goed om te onthouden. Let ook op de dagen – meestal is het goedkoper om vroeger in de week te boeken en op bepaalde dagen te vliegen (zie blz. 35). Inschrijven voor een reisnieuwsbrief geeft je de gelegenheid om deals te boeken die je anders niet zou tegenkomen.

DE LAATSTE DINGEN REGELLEN

Of je nu een korte of lange reis gaat maken, er zijn een paar belangrijke stappen om weer soepel naar de echte wereld terug te keren en de veiligheid van je bezittingen tijdens de reis te waarborgen.

Op het werk

Ben je van plan je baan op te zeggen om te reizen? Wacht niet tot het laatste moment met het indienen van je ontslag, waardoor je een positieve referentie zou kunnen missen. Controleer wanneer je gewoon voor een tijdje verlof neemt of je vertrek vooraf door je manager is goedgekeurd en onvoltooide projecten tijdig aan je collega's zijn overgedragen.

Controleer of je out-of-office-bericht informatie bevat over degene die je werkzaamheden bij je afwezigheid waarneemt. Controleer voordat je op de laatste dag je computer afsluit (joepie!) nog een keer goed of je voor je terugkeer op afspraken moet reageren die een RSVP vereisen.

Thuis

Zorg wanneer je je woning gaat verhuren voor een rampenplan met alles van een lijst met contacten tot een vriend of huurbaas die zaken namens jou kan afhandelen. Wanneer je je leefruimte niet met iemand anders deelt en hem leeg achterlaat, geef je een vriend of familielid toegang tot de woning om je brievenbus leeg te halen en af en toe de verwarming aan te doen tegen buissscheuren.

Beveilig je kostbaarheden en controleer of de inboedelverzekering geldig blijft als je dingen elders opslaat.

Investeer om het risico op een inbraak te minimaliseren in een paar elektronische tijdschakelaars.

Je spullen

Wanneer je uit een gedeelde flat vertrekt of dingen moet verwijderen om plaats te maken voor een andere huurder, moet je je afvragen of je je spullen het beste kunt opslaan of verkopen – opslagkosten kunnen flink oplopen en na een tijd reizen vind je de opgeslagen spullen misschien helemaal niet meer leuk. Een afsluitbare opslag thuis is een andere mogelijkheid die misschien goedkoper (en minder tijdrovend) is dan het inschakelen van een opslagbedrijf.

Doe in de weken voor je vertrek minder aankopen bij de supermarkt. Te veel eten in huis zal bederven in de periode dat je er niet bent.

Privézaken

Betaal voor vertrek je rekeningen en breng je financiële verplichtingen op orde. Overweeg wanneer je op reis geen mobiele telefoon gebruikt het contract op te zeggen. Het is ook een goed idee om alle lidmaatschappen stop te zetten of op te zeggen, naast je ziektekostenverzekering als deze in het buitenland niet geldig is.

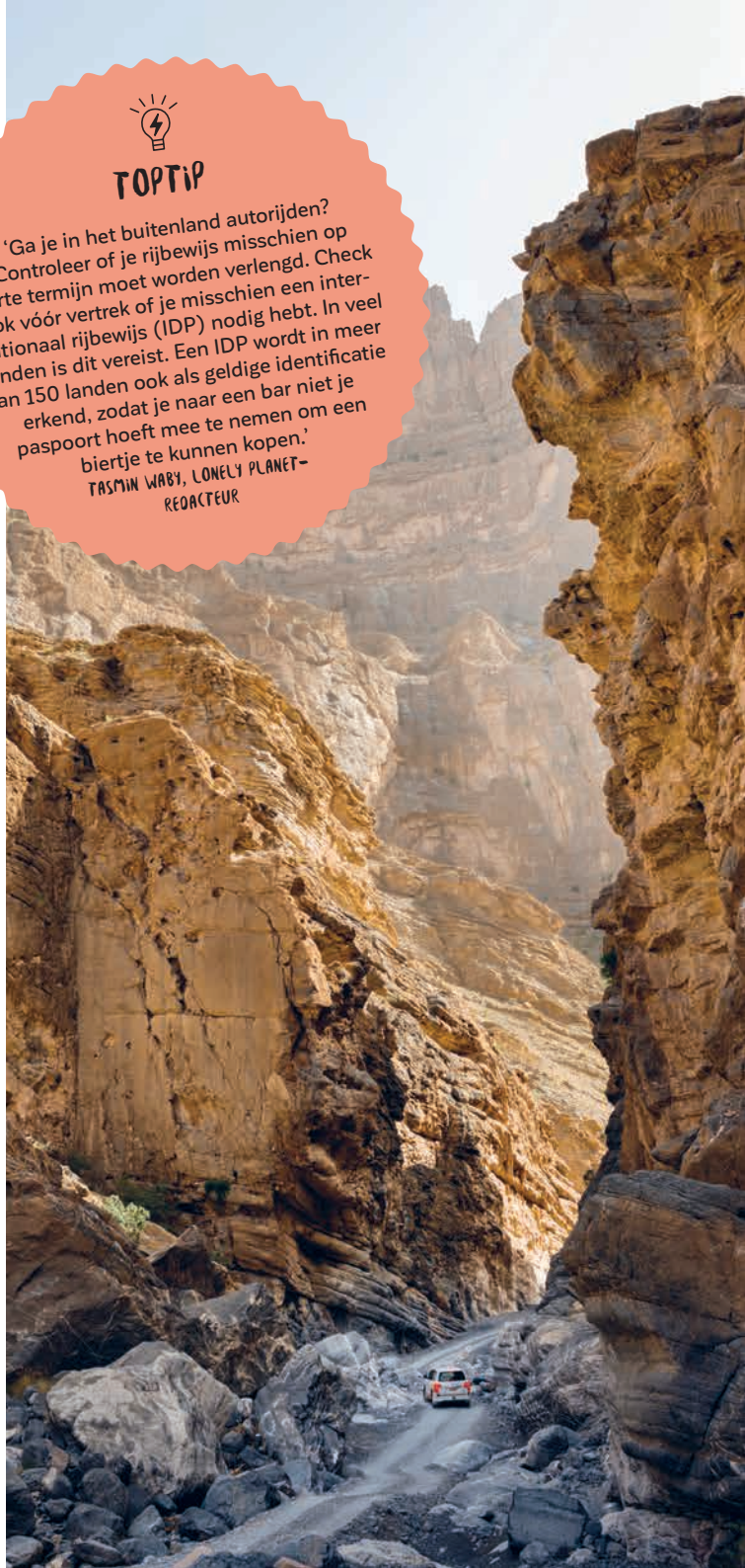
Laat mensen in je omgeving weten waar je naartoe gaat, hoe lang en hoe je bereikbaar bent. Geef minstens één vertrouwde persoon kopieën van al je reisdocumenten (paspoort, persoonsbewijs, verzekeringsgegevens, reisboekingen, kopieën van bankpassen), en bevestig al je boekingen. Laat overheidsinstanties weten dat je weg bent.

TOPTIP

'Ga je in het buitenland autorijden? Controleer of je rijbewijs misschien op korte termijn moet worden verlengd. Check ook vóór vertrek of je misschien een internationaal rijbewijs (IDP) nodig hebt. In veel landen is dit vereist. Een IDP wordt in meer dan 150 landen ook als geldige identificatie erkend, zodat je naar een bar niet je paspoort hoeft mee te nemen om een biertje te kunnen kopen.'

TASMIN WABY, LONELY PLANET-
REDACTEUR

© MICHAEL HERWANTO / 500PX

ETEN EN DRINKEN

Het is waar: maaltijden hebben het potentieel om het eenzaamste aspect van je soloreis te zijn. Maar je hebt het zelf in de hand. Met een beetje vertrouwen en planning zijn ze voor veel soloreizigers heel aangenaam en vaak heel plezierig.

TAFEL VOOR ÉÉN: ALLEEN ETEN IN EEN RESTAURANT

Alleen eten in een restaurant kan een onaangenaam vooruitzicht zijn en misschien moet je er even aan wennen. Begin als nieuwkomer eenvoudig met een ontbijt of een kopje koffie halverwege de ochtend. Wanneer je wat zelfvertrouwen hebt opgebouwd voor het diner – waarop op een of andere manier het grootste taboe rust – kun je reserveren of het spitsuur vermijden om zeker te zijn van je eigen tafel. Reserveren is ook vaak goed om het vervelende ‘maar één?’ bij aankomst te vermijden. Als je in een sociale bui bent, kun je aan de bar gaan zitten, die meer gelegenheid biedt om andere solisten te ontmoeten, of in elk geval met de bartender te kletsen.

© HESKIMONEY / GETTY IMAGES

Heb je een voedselallergie? Zoek op internet naar printbare vertaalkaartjes die je kunt laten zien aan verkopers die een andere taal spreken.

© 2014 HWEI PHOTOGRAPHY / 500PX

© LAND LAW SHUTTERSTOCK

Raadpleeg online het menu om niet in paniek te hoeven bestellen (wat goed kan als je een beetje gestrest bent) en neem wat afleiding mee zoals een reisblad, mobiele telefoon of boek. Geniet van de gelegenheid om mensen te kijken of geneer je niet naar anderen – mensen zijn nieuwsgierig. Gepast geld bij het afrekenen vermijdt het onaangename wachten op wisselgeld op plaatsen met een ontspannen benadering van dienstverlening (zoals Latijns-Amerika).

ETEN IN HET HOSTEL

Het bereiden van je eigen maaltijden is een goed excuus om binnen te blijven als je niet alleen naar een restaurant wilt, en het bespaart nog geld ook. Veel hostels hebben keukens voor gasten, maar

informeer even voordat je inkopen gaat doen (veel hostels hebben een 'free shelf' die je mag aanvullen, terwijl andere misschien niet over het benodigde keukengerei beschikken). Lokale producten zullen altijd goedkoper zijn dan een replica van je favoriete gerecht thuis. Websites als hostelcookers.com zijn fantastisch voor recepten die met beperkte ingrediënten en hulpmiddelen kunnen worden bereid.

Wanneer je met eten reist, is het verstandig om het in een doosje te houden om fruit niet te beschadigen of potten niet in je tas te laten lekken of breken – geloof me, je wilt geen gebroken pot pesto in je rugzak! Doe aangifte als je naar een andere regio of land reist waar invoeren van voedsel misschien verboden is. Australië, bijvoorbeeld, geeft hoge boetes aan mensen die vers fruit over bepaalde staatsgrenzen vervoeren.

*Vijf stappen om
een vreemde een mooie
foto te laten maken*

**1. KIES DE JUISTE
PERSOON**

Zoek iemand die geen haast lijkt te hebben. Idealiter iemand met een kwaliteitscamera.

2. WEES VRIENDELIJK

Bedank en vraag of je misschien een wederdienst kunt bewijzen.

**3. GEEF ZO GOED
MOGELIJK INSTRUCTIES**

Laat weten of je een portret of landschap wilt en of er moet worden ingezoomd of niet.

**4. STEL DE CAMERA
IN VOORDAT JE HEM
AFGEEFT**

Plaats de camera op een tripod en vraag de vreemdeling om de sluitertijd te drukken.

**5. KIES DE HOGE-
SNELHEIDINSTELLING**

Vraag een vreemde om de sluitertijd in te drukken terwijl jij een paar poses aanneemt.

© KOLBEIN SVENSSON / 500PX

© MARIMARKINA / SHUTTERSTOCK

OVER SELFIES

De selfiestick heeft het maken van een zelfportret door reizigers revolutionair veranderd. Maar als je een kwaliteitsfoto op een fotogenieke locatie wilt, is een tripod beter, zegt Bath. 'Een selfiestick levert selfies, maar een tripod prachtige landschapsbeelden met jezelf in het kader,' zegt ze.

Gebruik een selfiestick op reis verantwoord. Houd rekening met andere reizigers wanneer je je beste hoek probeert te vinden. Stel je op de hoogte van de internationale selfiestickwetten, want de sticks zijn tegenwoordig wereldwijd bij de meeste toeristische hotspots, musea en muziekfestivals verboden.

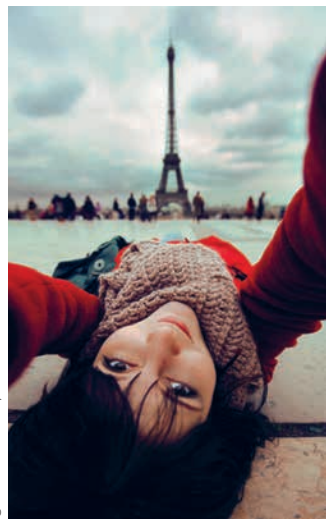

© SUNPHOL SORAKUL / GETTY IMAGES

© ARTUR DEBAT / GETTY IMAGES

© ANASTASIA PHOENIX / 500PX

HOE MAAK JE DE PERFECTE SELFIE

Onthoud de drie hoofdpunten van deze selfiemantra en je maakt iedere keer perfecte zelfportretten.

1. OMGEVING

Zorg ervoor dat de achtergrond en het licht goed zijn voordat je je pose aanneemt.

2. POSEREN

Ken je beste hoek en leer welke selfielach voor jou het beste werkt, van de 'tongue touch' (plaats je tong boven in je mond en lach zonder je tanden te laten zien) tot de 'close and open' (sluit je ogen en open ze dan langzaam, trek je mondhoeken op tot een glimlach). Vermijd de 'duck face'.

3. BEWERKING

Leer hoe je Instagramfilters gebruikt ('clarendon' is het populairste Instagramfilter) en vergeet je shot niet netjes te croppen voor je hem post.

TOPTIP

Neem voor de zekerheid medicijnen tegen hoogteziekte mee, met name wanneer je direct naar Bolivia vliegt (de hoofdstad La Paz ligt zo'n 4000 m boven zee-niveau).

Praktische info

Investeer in een paar stevige, ademende wandelschoenen in plaats van zware bergschoenen. Deze zijn voor de meeste populaire trektochten geschikt.

 Buenos Aires, Argentinië; Rio de Janeiro, Brazilië; Cartagena, Colombia; Lima, Peru.

LHBT-vriendelijk
★★★★★

 Zuid-Amerika heeft het hele jaar iets te bieden. Bezoek de Braziliaanse stranden en Patagonië tussen november en maart. Van december tot juni is de zee bij de Galápagos-eilanden in Ecuador het kalmst.

\$ \$

- Avontuur
- Cultuur
- Outdoor

HET BESTE VOOR AVONTUUR: ZUID-AMERIKA

Met bergen om te klimmen, rivieren om te raften, oude ruïnes om te ontdekken en jungles om te verkennen is Zuid-Amerika de ultieme avonturenbestemming. Laat je niet afschrikken door de omvang – of je nu een lange tocht of een korte trip maakt. Zuid-Amerika is geschikter voor een soloreis dan je zou denken.

Logistiek is het voor lange-termijnreizigers handig om de Gringo Trail te volgen. Dit is de klassieke route die de populairste bestemmingen van noord naar zuid (en vice versa) van het continent omvat, met volop mogelijkheden om andere reizigers in dezelfde richting te ontmoeten. Het is heel goed mogelijk dat je dezelfde mensen onderweg op meerdere plaatsen tegenkomt. Zuid-Amerika kent een van de beste hostelnetwerken ter wereld, waarvan vele excursies en vervoer voor je kunnen regelen, wat soloreizen voor de eerste keer

gemakkelijk maakt. Hoewel Spaans in vrijwel alle landen (behalve Brazilië, Guyana, Frans-Guyana en Suriname), de nationale taal is, wordt op veel plaatsen Engels gesproken. De bevolking van het continent is bijzonder vriendelijk.

Belangrijke overwegingen voor soloreizigers

Taal: Enige kennis van het Spaans geeft een soloreiziger meer zelfvertrouwen. Overweeg een paar weken Spaanse les op je eerste bestemming, een fantastische manier om te acclimatiseren.

© JAROD RAWSTHORNE / GETTY IMAGES

LINKS Veedrijvende gaucho's bij een Argentijnse boerderij.
BOVEN Het perfecte uitzicht op Machu Picchu in Peru.

© PHILIP LEE HARVEY / LONELY PLANET

© PHILIP LEE HARVEY / LONELY PLANET

Veiligheid: Reizen in Zuid-Amerika gaat gepaard met een beetje risico. Laat je goed informeren over mogelijk gevaarlijke regio's en activiteiten.

Budget: Reizen in Argentinië, Brazilië, Chili en Uruguay kan even duur zijn als in West-Europa. Trips in Colombia en Peru zijn een beetje goedkoper en in Bolivia ben je het voordeligst uit.

Gezondheid: Voor reizen in Zuid-Amerika is een gelekoorts-vaccinatie vereist. Bescherm jezelf goed tegen ziektes die door muggen worden overgebracht.

LINKS Bekijk slaperige Galápagos-zeeleeuwen in Puerto Ayora en groepen ontspannen zeeleгуanen op de stranden van het eiland.

Boeken voor in je rugzak

Lonely Planet's reisgidsen voor Zuid-Amerika;
Latin American Spanish Phrasebook and Dictionary, van Lonely Planet

Op de motor door Latijns-Amerika van Che Guevara

Inca-Kola van Matthew Parris

Het huis met de geesten van Isabel Allende

GALAPAGOS VOOR DE BUDGETREIZIGER

➡ Dacht je dat de Galápagos-eilanden in Ecuador buiten het bereik van soloreizigers lagen? Dat valt best wel mee. Veel cruiseorganisaties bieden de gelegenheid om een hut met een andere soloreiziger te delen – en soms krijgen solisten een hele hut voor zichzelf als niemand anders het andere bed boekt. Wanneer je voldoende tijd hebt, ga je rechtstreeks naar de hoofdstad Quito voor een lastminutedeal – reizigers hoeven zelden meer dan een paar dagen te wachten op een korting van 50% (een besparing van meer dan € 1000). Kies een standaardboot voor ongeveer zestien passagiers. Deze schepen bieden een intieme omgeving, perfect om je reisgenoten te leren kennen.

© JESS KRAFT / 500PX

BOVEN De tropische tinten van Cartagena in Colombia zijn perfect voor fotograferen.

★ Met vijf grote hostels in drie landen is **Loki** (genoemd naar de Noorse god) een uitstekende keuze voor soloreizigers om nieuwe mensen te ontmoeten (en te feesten). Loki Cusco in Peru is gehuisvest in een prachtig 16de-eeuws gebouw, terwijl Loki La Paz in Bolivia een skybar met glazen muur biedt. (lokihostel.com)

★ Wie weinig geld heeft, maar wel een eigen kamer wil, kan naar **El Viajero**, een 'poshtel' in de prachtige Colombiaanse kustplaats Cartagena. Dit supercentrale toevluchtsoord met airconditioning is het enige hostel in de stad met inbegrepen ontbijt en heeft een leuk aanbod aan uitgaansactiviteiten. (elviajerohostels.com)

Maak een 4wd-tocht van San Pedro de Atacama in Chili naar Uyuni in Bolivia. Passeer woestijnmaanlandschappen en maak selfies op de zoutvlakten. Tours vertrekken meestal alleen met voldoende passagiers.

Bewonder de zonsopgang bij Machu Picchu in Peru. Je kunt ernaartoe lopen of de trein nemen vanuit Cusco.

Mountainbike langs de beruchte Dodenweg in Bolivia en wissel na afloop bij een biertje sterke verhalen uit met je fietsmaatjes.

Slenter door de klinkerstraatjes van Cartagena in Colombia en fotografeer de pastelkleurige schoonheid.

TOPTIP

Vermijd afzetterij en vraag het hotelpersoneel hoeveel dingen als taxiriten naar toeristische bezienswaardigheden zouden moeten kosten voordat je 's ochtends op pad gaat.

© MATT MUNARO / LONELY PLANET

© ALEXANDER TRAVIS / 500PX

© NHIEKH HOANG / 500PX

Praktische info

De Vietnamezen kleden zich netter dan de bevolking in veel andere Zuidoost-Aziatische landen. Volg hun voorbeeld en laat je minishorts en naveltopjes thuis.

Ho Chi Minhstad en Hanoi

LHBT-vriendelijk

★★★★

Prijzen stijgen tot 50% tijdens het hoogseizoen in juli en augustus, wanneer het land heet en vochtig is. Het middenseizoen van december tot maart brengt heldere luchten in het zuiden en koele omstandigheden in het noorden, terwijl de moesson (april tot juni en september tot november) een mooie tijd is om het binnenland te bezoeken. Tyfoons teisteren dan de kust.

S

BOVEN De drijvende markten van Vietnam zijn bijzonder fotogeniek.

HET BESTE CULINAIR: VIETNAM

Niet in Thailand vertellen, maar als er één Zuidoost-Aziatische culinaire ster is, is het Vietnam. Vietnamese gerechten kennen subtiele smaken en vallen op door hun diversiteit. Ze hebben een enorme aantrekkingskracht op reizigers en de vele streetfoodtours en kooklessen maken het land ideaal om solo te verkennen.

- Cultuur
- Eten en drinken
- Avontuur

WWW.LANNOO.COM

Registreer u op onze website en we sturen u regelmatig een nieuwsbrief met informatie over nieuwe boeken en met interessante, exclusieve aanbiedingen.

Auteur Sarah Reid

Vertaling Ernst Schreuder

Oorspronkelijke titel The Solo Travel Handbook

Oorspronkelijke uitgever Lonely Planet Global Ltd

Coverillustratie Kakslauttanen © Valtteri Hirvonen

Opmaak Keppie & Keppie

© Uitgeverij Lannoo nv, Tielt, 2018

© Lonely Planet 2018

D/2018/45/25 - NUR 510

ISBN 978 94 014 4703 4

De auteurs en de redactie van Lonely Planet hebben de grootste zorg besteed aan de samenstelling en de controle van deze gids. Maar omdat de gegevens voortdurend gewijzigd worden, moet de praktische informatie worden beschouwd als een aanwijzing. Het is dan ook best mogelijk dat bepaalde info bij het verschijnen van deze gids niet helemaal correct of volledig is. Wij kunnen daar niet verantwoordelijk voor worden gesteld.

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Het papier in dit boek is gecertificeerd volgens de regels van de Forest Stewardship Council®. FSC® staat voor natuurvriendelijk, sociaal verantwoord en economisch rendabel beheer van het bosareaal op de wereld.